

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Керівник секції: завідувач кафедри кримінального права, д. ю. н.,
професор Є.Л. Стрельцов

Секретар секції: доцент кафедри кримінального права, к. ю. н.
Е.Е. Кузьмін

СТРЕЛЬЦОВ ЄВГЕН ЛЬВОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри кримінального права, доктор юридичних наук,
доктор теології, професор,
член-кореспондент НАПрН України*

СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ОЦІНКА ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ «МАТЕМАТИКИ»

Продуктивність кримінального законодавства визначається декількома основними показниками (якостями): його соціальною обґрунтованістю, необхідною законодавчою технікою при офіційному закріпленні та показниками, які характеризують «здатність» його застосовування на практиці. Ці проблеми постійно досліджуються на фаховому рівні [7, с. 4-5]. Але, як правило, в такому порядку і оцінюється ефективність цього законодавства. Тобто, в основному, практично від самого початку основна увага приділяється соціальній обґрунтованості прийняття відповідної кримінально-правової норми; відображенню та закріпленню у ній тих положень, які є обґрунтованими та необхідними, змістовно якісними. Далі, звертається увага на рівень використання законодавчої техніки при закріпленні таких змістовних положень в офіційному тексті законодавчої норми. І, кажучи образно, на «останньому» місці знаходиться застосування відповідних положень в практичній діяльності. Причому, аналіз практичного застосування кримінального законодавства в основному зосереджується на аналізі складних випадків кваліфікації, загальних тенденцій застосування конкретного виду кримінального законодавства, наприклад, стосовно злочинів проти особи, злочинів проти власності та ін. В той же час, застосування цього законодавства на більш загальному рівні, тенденції, які при цьому можливо встановити, практично не піддаються необхідному аналізу. Водночас, і на це вже зверталася увага, вивчення практики застосування кримінального законодавства саме на такому рівні може

надати дуже корисні відомості про його продуктивність. Безумовно, потрібно враховувати, що практика застосування кримінального законодавства включає у себе не тільки само законодавство: це, за великим рахунком, певний показник ефективності діяльності всієї системи кримінальної юстиції. Але одною з основних, якщо не основною складовою, є саме кримінальне законодавство, приписи якого і «запускають», по суті, діяльність всієї цієї системи, створюючи необхідні підстави кримінальної відповідальності.

Одним з можливих шляхів «перевірки» продуктивності кримінального законодавства виступає спроба встановити його ефективність при призначенні засудженим покарання у вигляді позбавлення волі, встановлення загальної кількості таких осіб, співвіднесення цих показників із загальною кількістю населення держави. Зримість такого аналізу, ретельніша оцінка цих показників буде, на нашу думку, ще якіснішою, коли її буде проведено у порівнянні з такими ж показниками, існуючими сьогодні у розвинених європейських державах. Таке порівняння дає змогу встановити не тільки зовнішні, а й так звані внутрішні, якісні показники, які характеризують діяльність усієї системи кримінальної юстиції та кримінального законодавства. Для цього були вибрані, за абеткою, Бельгія, Велика Британія (метрополія), Франція.

Отже, у Бельгії, де 11000 осіб, засуджених до позбавлення волі, до речі, при наявності тільки 9500 місць для «комфортного» відбуття цього виду покарання, загальна кількість населення складає 11 665 585 осіб [3]. Провівши необхідну математичну операцію, встановлюємо, що відсоток між особами, які засуджені до позбавлення волі та відбувають цей вид покарання, та загальною кількістю населення складає 0,094 відсотка, або, округляючи цю цифру – 0,1 відсотка. У Великій Британії загальна кількість таких засуджених перебуває на рівні 84 000 [5], а загальна кількість населення складає майже 67 000 000 [4], звідси – таке співвідношення складає 0,125 відсотка. У Франції загальна кількість засуджених до позбавлення свободи складає 66 309 людей [2], а загальна кількість населення – 66 0120 908. Таким чином, завдяки «математиці» встановлюємо, що станом на квітень 2020 року кількість засуджених до позбавлення волі відносно загальної кількості населення складає 0,1004485, або округляючи цю цифру: 0,1 відсотка. Звернення до вітчизняних даних показує, що на кінець минулого року в місцях позбавлення волі України знаходилось трохи більше 50 000 осіб [1], кількість населення на той же час, за даними Держстату, складало 42 198 483 осіб, отже, такий відсоток складає 0,118 або округляючи цю цифру – 0,12. Порівнюючи ці відомості, встановлюємо, що відсоток між особами, які засуджені до позбавлення волі та реально знаходяться в ув'язненні, та загальною кількістю населення складає (цифри представлені по наростаючій) у: Бельгії – 0,094, Франції – 0,1, Україні – 0,12, Великій Британії – 0,125 відсотка. Таким чином, показники, які ми маємо у нашій державі, в середньому знаходяться на рівні розвинутих держав Європи, і вони є навіть кращими, ніж у Великій Британії.

Ці цифри, і це дуже важливо відзначити, при всій їх умовності, але достатній виразності, дають змогу для наступного висновку та певних

запитань. Висновок полягає в тому, що, на нашу думку, не потрібно драматизувати ситуацію та перекладати усі складнощі, які існують сьогодні в нашому суспільстві, виключно на кримінальне законодавство, і що саме тому його реальні (віртуальні) зміни, які заплановані, «відразу» вирішать усі соціальні складнощі. У вказаних країнах, а й, можливо, таке становище є сталим і для інших розвинених країн, вважається, що існуюча система кримінальної юстиції працює ефективно, продуктивно, гуманно, отримані «цифри» реально показують, що становище у них практично таке ж саме, як і у нас. Хоча ми самі дуже часто власні показники оцінюємо як найгірші серед усіх можливих. Так, динамічний соціальний розвиток, особливо в державах перехідного періоду, до яких відноситься і Україна, потребує вдосконалення кримінального права/законодавства. Достатньо нагадати, що зміни, які відбулися на початку 90-х років минулого століття і напряму «зініціювалися» змінами системи політичного устрою та економічної моделі функціонування, в першу чергу, в державах соціалістичної спрямованості, призвели до того, що більш ніж у 50 державах, включаючи Україну, були прийняті нові кримінальні кодекси. Але який характер повинні мати наступні заходи, які наразі обговорюються, стосовно внесення змін до діючого Кримінального кодексу, вже з врахуванням наведених нами «розрахунків»: принциповий (змінюється увесь зміст Кримінального кодексу); часткові суттєві зміни, наприклад, уточнення (доповнення) певних інститутів Загальної частини та значні зміни у Особливій частині, або в основному змінюється тільки Особлива частина чи щось інше? Завдяки чому потрібно вирішувати це питання, що, доречі, може «підштовхнути» до прийняття загального рішення? Тут теж можливі декілька варіантів рішення. Використання міжнародного та зарубіжного досвіду, безумовно, виглядає необхідним, враховуючи «західний» досвід соціального розвитку, до якого ми тільки долучаємося. Але в якому, так би мовити, обсягу: «сліпе» копіювання, часткове «запозичення», або розумне використання принципових положень? Ці роздуми можливо продовжувати, але при оцінці діючого кримінального законодавства, заходи, спрямовані на його удосконалення, завжди повинні бути об'єктивно необхідними за своїм змістом та обсягом та мати виважений характер, поєднуючи національні правові традиції та зарубіжні інновації [6].

Список використаної літератури:

1. В колониях и изоляторах Украины находится более 50 тысяч человек, – Уголовно-исполнительная служба. URL: https://censor.net.ua/news/3151769/v_koloniyah_i_izolyatorah_ukrainy_nahoditsya_bole_50_tysyach_chelovek_ug_olovnoispolnitelnaya_slujba (дата обращения: 11.05.2020).
2. Во Франции освободили тысячи заключенных из-за коронавируса. За две недели количество заключенных во французских тюрьмах сократилось на 10%. URL: <https://hvylya.net/news/204047-vo-francii-osvobodili-tysyachi-zaklyuchennyh-iz-za-koronavirusa> (дата обращения: 11.05.2020).

3. Население Бельгии. URL: <https://countrymeters.info/ru/Belgium> (дата обращения: 11.05.2020).
4. Население Великобритании. URL: [https://countrymeters.info/ru/United_Kingdom_\(UK\)](https://countrymeters.info/ru/United_Kingdom_(UK)) (дата обращения: 11.05.2020).
5. Отпускай! Государства по всему миру освобождают заключенных перед неизбежной эпидемией в тюрьмах. URL: <https://zona.media/article/2020/03/27/prisons> (дата обращения: 11.05.2020).
6. Стрельцов Є. Л. Реформа кримінального законодавства України: осінні роздуми. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 100 с.
7. Тацій В., Борисов В., Тютюгін В. Стабільність як умова ефективності законодавства про кримінальну відповідальність. *Голос України*. 2013. 5 квіт. (№ 66). С. 4-5.

Ключові слова: кримінальне законодавство, кримінальна юстиція, позбавлення свободи, законодавча техніка.

Ключевые слова: уголовное законодательство, уголовная юстиция, лишение свободы, законодательная техника.

Key words: criminal law, criminal justice, imprisonment, legislative technique.

ТУЛЯКОВ ВЯЧЕСЛАВ ОЛЕКСІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
проректор з міжнародних зв'язків, професор кафедри кримінального права,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
суддя ad hoc Європейського суду з прав людини*

СЕНСИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В ЕПОХУ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Сенси сучасного кримінального права мінливі та непередбачувані. Вони вимагають від дослідників креативних пропозицій щодо вирішення проблем нормативного визначення кримінальних правопорушень, покарань та інших заходів кримінально-правового реагування. Сенси кримінального права загалом може розглядається як певна форма свободи реалізації кримінальних правовідносин, заснована на справедливості та гуманізмі застосування державного примусу, що підкріплений відповідними гарантіями охорони суб'єктивних прав [1]. Саме через сенси розкривається концептуальне завдання кримінального права як універсального механізму захисту та забезпечення безпеки держави, суспільства особи від кримінальних правопорушень [2].

З одного боку це вимагає передбачуваності та обізнаності громадян у заходах кримінально-правового примусу (ЕCHR *Kafkaris vs Cyprus*, § 150). З другого боку, кримінально-правова норма – це текст, елемент культурного осередку, який, будучи визнаний державою, має бути певним чином інтерпретованим та інтеріорізованим у свідомості фахівців та громадян, відтворюючи відповідне правило поведінки, підкріплене належною заборонаю. Звідси регулятивна функція кримі-